

Jak uczyć jednego języka obcego z wykorzystaniem drugiego

IZABELLA FORGIEL

Ścieżki międzyprzedmiotowe i łączenie wiadomości z różnych dziedzin nie są już w edukacji nowością. Wiele obaw może jednak budzić wykorzystanie jednego języka obcego w nauce drugiego. Warto zatem zweryfikować wiedzę na temat czynników wpływających na poziom kompetencji językowych uczniów i własne kompetencje dydaktyczne w zakresie wielojęzyczności oraz zapoznać się ze znanymi już strategiami i technikami, by wpajać uczniom dobre nawyki z wykorzystaniem nauczania wielojęzycznego.

Rola nauczyciela we wdrażaniu uczniów do wielojęzyczności jest kluczowa, dlatego zaprezentowano tu kilka rad, dzięki którym z wielkiego wyzwania, jakim jest dla uczniów nauka dwóch języków jednocześnie, można uczynić doświadczenie atrakcyjne i motywujące, a przez to pozytywne i na długo pozostające w pamięci.

Przeprowadzone w 2011 r. badanie ESLC (por. Gajewska-Dyszkiewicz i in. 2014; Muszyński i in. 2015) pozwala postawić kilka hipotez dotyczących czynników wpływających na poziom kompetencji językowych uczących się. Badanie potwierdziło, że do najważniejszych czynników należą wczesny wiek rozpoczęcia nauki oraz poziom znajomości badanego języka obcego wśród rodziców uczniów, zwłaszcza w odniesieniu do umiejętności czytania i rozumienia ze słuchu.

Do pozostałych czynników zaliczono subiektywne poczucie użyteczności języka oraz intensywność komunikacji w języku obcym podczas lekcji – właśnie ją jako mającą pozytywny związek z poziomem wszystkich badanych umiejętności wskazywali uczniowie i nauczyciele.

Zaskakujący może się wydawać fakt, że intensywność wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych do nauki języka obcego poza szkołą została zdiagnozowana jako negatywnie skorelowana z wynikami w testach kompetencji w każdej z trzech mierzonych sprawności. Uczniowie, którzy częściej deklarowali, że wykorzystują w domu nowe technologie do nauki języków obcych, prezentowali niższy poziom podczas testów kompetencji. Jako cenną technikę wskazano w badaniu pogłębianie świadomości językowej poprzez kierowanie uwagi uczniów na różnice i analogie między językami: podobieństwa i różnice cech językowych czy analogie bądź odmienności w użyciu języka.

Praktyka wielojęzyczności na lekcjach

Obowiązkiem nauczycieli jest zadbanie o to, by korelacja między różnymi językami rzeczywiście przejawiała się na lekcjach języka obcego. Wielu nauczycieli robi to, wskazując na słowa uważane za internacjonalizmy czy też podobne do tych w języku ojczystym. Czy można zrobić coś więcej? Można! Elementem niezbędnym do osiągnięcia sukcesu w tym zakresie jest zastosowanie skutecznych strategii wykorzystywanych systematycznie nie tylko przez nauczycieli, lecz także przez uczniów podczas samodzielnej pracy. Uczy

to dobrych nawyków w podejściu do poznawania nowych rzeczy i pozytywnie wpływa na budowanie motywacji do nauki języków poprzez zdolność do racjonalnej oceny bieżącej sytuacji i własnych potrzeb edukacyjnych. Kucharczyk (2018) wyróżnia trzy grupy strategii związanych z aktywowaniem kompetencji różnojęzycznej przez uczniów.

TABELA 1: Strategie wielojęzyczne

WIELOJĘZYCZNE STRATEGIE POZNAWCZE
Ucząc się języka docelowego (słownictwa, gramatyki, fonetyki etc.), dokonuję porównań z innymi językami, które znam.
W językach, które znam, dostrzegam słowa zapożyczone z innych języków.
W językach, które znam, dostrzegam słowa „międzynarodowe” (tzw. internacjonalizmy lub słowa transparentne).
Ucząc się gramatyki języka docelowego, staram się dostrzec w jej zakresie regularności w odwołaniu do gramatyki języków, które znam.
W nauce języka docelowego wykorzystuję umiejętności – związane z czytaniem, pisanem, mówieniem i ze słuchaniem – nabyte w innych językach.
Pamiętam, że różne typy tekstów w różnych językach mają ze sobą wiele punktów wspólnych.
WIELOJĘZYCZNE STRATEGIE METAPOZNAWCZE
Staram się określić, w jakim celu uczę się kolejnego języka.
Odwołując się do nabytego wcześniej doświadczenia w uczeniu się języków, staram się określić swoje słabe i mocne strony.
Przed przystąpieniem do rozwiązywania zadań w języku obcym zastanawiam się, w jaki sposób rozwiązałem/am podobne zadania w innych językach, które znam.
Staram się na bieżąco monitorować, w jakim stopniu znajomość języków jest mi przydatna w nauce kolejnego języka.
WIELOJĘZYCZNE STRATEGIE SPOŁECZNO-AFEKTYWNE
Wiem, że nauka języka jest procesem długotrwałym i wymagającym wysiłku, dlatego nie będę się zrażać podczas nauki kolejnego języka.
Komunikując się w kolejnym języku, którego się uczę, proszę rozmówcę o wsparcie i – jeśli to możliwe – o używanie zwrotów/słów transparentnych.

Źródło: Kucharczyk (2018: 119–120)

Kolejność nauki języków i ranga rozgrzewki na lekcji

Z własnego doświadczenia – jako osoby, która rozpoczęła swoją naukę z językiem niemieckim i angielskim jednocześnie – mogę powiedzieć, że istotne znaczenie ma fakt, czy lekcja jednego języka obcego odbywa się od razu po lekcji drugiego. Na pierwszym etapie nauki przełączanie się pomiędzy kodami językowymi sprawia

dużą trudność. Pomimo starań i pilnej nauki, kiedy bezpośrednio po godzinie kontaktu z językiem niemieckim miałam lekcję angielskiego, w dalszym ciągu używałam wielu słów niemieckich. Podobnie było, gdy kolejność lekcji była odwrotna. Często nie mamy wpływu na kolejność zajęć w czasie dnia, ważna jest jednak świadomość, że dla części uczniów może to być trudność skutkująca pojawianiem się różnych błędów. W takich przypadkach warto zwrócić szczególną uwagę na rozgrzewkę językową, która może stanowić płynne przejście z jednego języka na drugi, pokazując ich podobieństwa, jak w przypadku spójnika *and* i *und*, lub w dowcipny sposób różnice, np. niem. *bald* ('wkrótce') i ang. *bald* ('łysy') czy często mylone niem. *Kind* ('dziecko') i ang. *kind* ('uprzejmy').

Fiszki i ilustracje

Swoje zastosowanie może tutaj znaleźć kojarzenie wizualne wykorzystywane w nauce języków obcych do zapamiętywania słownictwa czy struktur gramatycznych. Użycie fiszek w dwóch językach, z tymi samymi piktogramami przedstawiającymi czynności, przy jednoczesnym zastosowaniu dwóch kolorów fiszek (np. żółtego dla niemieckiego i niebieskiego dla angielskiego) może przynieść oczekiwane efekty. Biorąc pod uwagę fakt, że nauka języka angielskiego zwykle rozpoczyna się wcześniej niż nauka innych języków, część fiszek może mieć charakter utrwalający.

Wykorzystywanie gry *memory*

Kolejną propozycją może być prosta gra niewymagająca znajomości skomplikowanych zasad: dwujęzyczne *memory* zastosowane w czasie lekcji zwiększa częstotliwość powtórzeń i zmusza do skupienia uwagi. Fiszki i karty do gry *memory* można również wykorzystać podczas lekcji do zadań i gier związanych z sortowaniem, kategoryzowaniem, co usprawni proces porządkowania informacji i wytworzy powiązania pomiędzy poszczególnymi elementami wiedzy. Wpływa to na podniesienie efektywności odtwarzania zapamiętanych informacji. W nauce gramatyki rolę elementów wizualnych mogą pełnić kolorowe karty prezentujące różne elementy zdania układane zgodnie z określonym kodem. Doświadczenie gry oraz łączenie elementów wizualnych to działania pozytywne i jeśli przedmioty niezbędne do gry dostępne są w warunkach domowych, nauka odbywa się również poza lekcjami w szkole.

Nie od dziś wiadomo, że nauka nowego języka to nauka nowego sposobu myślenia. Dlatego warto uwolnić się od ciągłego lęku i obaw, że łączenie nauki dwóch języków się nie sprawdzi. Uczniowie z natury są twórczy: w przypadku luki informacyjnej szukają prawdopodobnej

TABELA 2: Obszary kompetencji zawodowej nauczyciela

ELEMENTY KOMPETENCJI POTRZEBNE DO PRAKTYKOWANIA DYDAKTYKI WIELOJĘZYZCZNOŚCI	
Wiedza	<ul style="list-style-type: none"> – znajomość teorii akwizycji językowej, również tej dwujęzycznej i wielojęzycznej – znajomość pojęć: <i>interjęzyk</i>, transfer intralingwalny i międzyjęzykowy, pozytywny i negatywny, strategie uczenia się (typologie), repertuar językowy, kompetencja różnojęzyczna i różnokulturowa – wiedza o języku jako systemie, jego podsystemach – wiedza o różnicach i podobieństwach między językami, których uczą się polscy uczniowie (np. między angielskim a francuskim) – znajomość zasad podejść wielorakich w ramach dydaktyki wielojęzyczności
Umiejętności praktyczne	<ul style="list-style-type: none"> – odkrywanie wstępnych reprezentacji uczniów na temat języków i ich nauki – opracowanie kontraktu dydaktycznego precyzującego cele i sposoby używania różnych języków podczas lekcji danego języka obcego – analiza i interpretacja błędów popełnianych przez uczniów w kontekście wpływów międzyjęzykowych – planowanie i stwarzanie sytuacji wyzwalających refleksję metajęzykową i metapoznawczą uczniów – stosowanie podczas lekcji danego języka obcego elementów podejść wielorakich, np. interkomprehensji, dydaktyki zintegrowanej czy podejścia interkulturowego – praktyczna znajomość języków (np. nauczyciel języka francuskiego powinien znać przynajmniej język angielski oraz drugi język romański)
Uwarunkowania osobowościowe	<ul style="list-style-type: none"> – uświadomienie sobie własnej kompetencji różnojęzycznej i różnokulturowej – uświadomienie sobie i ewentualna modyfikacja własnego nastawienia do rozwijania kompetencji różnojęzycznej i różnokulturowej u siebie i u innych – zaakceptowanie roli współuczącego się, towarzysza nauki, a nie modelu – wykazywanie empatii poznawczej wobec uczniów w zakresie ich rytmu nauki, ich biografii językowej, ich motywacji do nauki języków – wzbudzanie motywacji uczniów do nauki różnych języków, nie tylko języka angielskiego – podejmowanie współpracy z nauczycielami innych języków – rozwijanie postawy refleksyjnej wobec własnej praktyki – nieustanne dążenie do samorozwoju, poszerzania wiedzy, doskonalenia umiejętności praktycznych
Umiejętność uczenia się	<ul style="list-style-type: none"> – uświadomienie sobie stosowanych strategii uczenia się języków obcych – rozwijanie różnorodnych strategii uczenia się, służących rozwijaniu kompetencji różnojęzycznej (w zakresie nauki słownictwa, gramatyki, rozumienia ze słuchu, czytania, mówienia i pisania)

Źródło: Kucharczyk, Szymankiewicz (2018)

odpowiedzi, a procesy słowotwórcze, mimo rozmaitych błędów, mają zwykle uruchomione, zatem trzeba je odpowiednio ukierunkować.

Kompetencje wielojęzyczne nauczycieli

Zanim zacniemy szerzej rozwijać dydaktyczne działania wielojęzyczne, należy zweryfikować poziom własnych kompetencji w tym zakresie. Na podstawie wyników badań oraz analiz Szymankiewicz i Kucharczyka można wyróżnić cztery podstawowe obszary kompetencji nauczyciela. Prezentuje je tabela nr 2.

Nauczając języka obcego w izolacji od innych języków, nie wykorzystujemy w pełni możliwości naszych uczniów. Odbieramy im niejako możliwość refleksji i skorzystania z wcześniejszych doświadczeń, ograniczając pole skojarzeń łączących różne partie wiedzy gromadzonej przez nich przez lata. Warto zatem dokonać refleksji nad własnym warsztatem pracy, by móc wykorzystać uśpiony potencjał edukacyjny uczniów.

BIBLIOGRAFIA

→ Gajewska-Dyszkiewicz, A., Męziński, M., Rycielska, L., Chandler, D., Ellis, M. (2014), *Raport tematyczny badania. Bada-*

nie umiejętności mówienia w języku angielskim. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

→ Kucharczyk, R. (2018), *Nauczanie języków obcych a dydaktyka wielojęzyczności (na przykładzie francuskiego jako drugiego języka obcego)*, Lublin: Wydawnictwo Werset.

→ Kucharczyk, R., Szymankiewicz, K. (2018), *Świadomość własnego procesu uczenia się języków obcych przyczynkiem do innowacyjnych działań dydaktycznych. W stronę dydaktyki wielojęzyczności w początkowym kształceniu nauczycieli*, „Neofilolog”, nr 51/1, s. 89–108, bit.ly/2tk7wyw [dostęp: 30.12.2019].

→ Muszyński, M., Campfield, D., Szpotowicz, M. (2015). *Język angielski w szkole podstawowej – proces i efekty nauczania. Wyniki podłużnego badania efektywności nauczania języka angielskiego (2011–2014)*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

IZABELLA FORGIEL Nauczyciel dyplomowany języka angielskiego w Zespole Szkół w Barcinie. Absolwentka Międzynarodowej Akademii Nauk San Marino, NKJO w Bydgoszczy, UAM w Poznaniu, UKW w Bydgoszczy. Animatorka prac projektowych i innowacyjnych rozwiązań edukacyjnych. Koordynatorka projektów międzynarodowych Młodzież w działaniu, PO WER, Erasmus + i projektów eTwinning.